

прав суб'єктів, а також законних їх інтересів чи інтересів всього суспільства, мірами примусового характеру, що забезпечують ефективну роботу механізму правового регулювання [4, с. 101].

Слід звернути увагу на те, що в останній зазначеній ознаці не має переліку всіх можливих покарань, тобто не вичерпуються всі можливості державно-примусового характеру. Однак, не кожна санкція є актом відповідальності. Це пояснюється тим, що заходи юридичної відповідальності зафіксовані у санкції, а санкціями можуть бути не тільки наслідки юридичної відповідальності, але і будь-які інші не вигідні наслідки порушення права. Тому можна виділити санкції відповідальності та санкції правовідновлення. Таким чином, правовідновлення може мати місце як в рамках юридичної відповідальності, у зв'язку з нею так і незалежно від неї [5, с. 182].

Ретроспективна відповідальність має свою конструкцію. Сутність ретроспективної юридичної відповідальності розкривається через охоронні правовідносини, спираючись на поняття її нормативної конструкції, під якою розуміється система матеріальних та процесуальних норм та їх санкцій, а також норм-принципів, що законодавчо закріплюють міжгалузевий інститут юридичної відповідальності та регламентують порядок здійснення охоронних правовідносин, що виникають на підставі факту протиправної поведінки [6, с. 22].

Можна виокремити два типи ретроспективної юридичної відповідальності за вчинене правопорушення, а саме: у вигляді покарання та відшкодування завданої шкоди.

Що стосується першого типу, то він полягає у необхідності понести правопорушником покарання відповідно із санкцією порушеної ним норми, а також в обов'язку відповідного органу чи посадової особи застосувати до нього передбачений санкцією вплив чи покарання.

Другий тип відповідальності полягає в обов'язку самого правопорушника повністю чи частково відшкодувати шкоду, якої він завдав своїми неправомірними вчинками [7, с. 7].

Отже, ретроспективна відповідальність в конституційному праві настає в тому випадку, якщо не спрацював механізм позитивної відповідальності.

Література

1. Наливайко Л.Р. Види конституційно-правової відповідальності за мірами відповідальності за конституційні правопорушення / *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*. 1999. № 4. С. 156-159.
2. Батанова Н.М. Співвідношення конституційно-правової відповідальності та політичної відповідальності / *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 3. С. 24-30.
3. Аземша І. Особливості формування інституту юридичної відповідальності в Україні права / *Часопис Київського університету права*. 2012. № 2. С. 44-47.
4. Віхров О.П. Актуальні питання захисту прав людини в контексті правозастосування / *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2012. № 10. С. 99-101.
5. Наливайко Л.Р. Місце конституційно-правової відповідальності в системі юридичної відповідальності / *Держава і право : зб. наук. праць*. 2001. Вип. 11. С. 182-186.
6. Кривенко Л. Інституціоналізація конституційно-правової відповідальності – необхідна складова розширення та оновлення судової системи України / *Право України*. 2003. №1. С. 22-24.
7. Лук'янець Д.М. Типологія юридичної відповідальності / *Юридична Україна*. 2004. № 3. С. 4-10.

Богащенко Анастасія Іванівна
студентка юридичного факультету
Науковий керівник – д.ю.н., доцент Савищенко В.М.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ В УКРАЇНІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

В Україні досить проблемним є здійснення такої форми безпосередньої демократії, як місцевий референдум. Сьогодні в нашій державі немає закріпленої на законодавчому рівні процедури проведення місцевого референдуму, в контексті чого виникає правовий вакуум навколо даного інституту демократії.

Українське законодавство містить прямі вимоги стосовно обов'язкового проведення місцевих референдумів у разі: добровільного об'єднання (або виходу зі складу) територіальних громад (ч. 3 ст. 6 Закону України «Про місцеве самоврядування») [1]; прийняття рішення про розміщення ядерних установок і об'єктів (згідно з абзацом четвертим ст. 5 Закону України «Про порядок прийняття рі-

шень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення») [2]; перейменування географічних об'єктів, а також присвоєння їм імен видатних державних або громадських діячів, представників науки, б культури чи інших осіб, діяльність яких не пов'язана з відповідними об'єктами (ч. 12 ст. 5 Закону України «Про географічні назви») [3].

Так, нагальним є питання щодо розробки та схвалення закону, який би врегулював питання проведення місцевих референдумів, на підставі врахування вітчизняного досвіду та імплементації рішень місцевих референдумів попередніх років, рекомендацій європейських демократичних інституцій та міжнародних зобов'язань нашої держави [4]. Також ця проблема актуалізується в процесі реалізації Закону України «Про добровільне об'єднання громад», оскільки місцевий референдум є необхідним елементом цього процесу.

Проблемним аспектом функціонування інституту місцевого референдуму в Україні є нереалізовані місцеві референдуми. Пов'язано це з ігноруванням ініціатив громадян органами місцевого самоврядування, що у свою чергу свідчить про проблеми зворотного зв'язку між ними. А якщо і проводилися, то більшість з них на вимогу Закону. За даними Лабораторії законодавчих ініціатив (з липня по листопад 2016 р.), 73 % проведених референдумів, відбувалися тоді, коли цього вимагав Закон [5]. З огляду на це можемо говорити про тенденцію до того, що Закон «примушував» застосовувати механізм народного голосування, а не «дозволяв» користуватися правом на його застосування

Як показує практика, місцевий референдум може проводитися і за відсутності механізму його реалізації та навіть за відсутності законної процедури. З огляду на те, що референдум є універсальним механізмом легітимізації рішень, навіть встановлення незаконної влади, то за певних політичних умов відсутність законного механізму не зможе завадити подібній акції [5]. Проте, якщо буде наявний чіткий механізм ініціювання та проведення місцевих референдумів, то це даватиме достатні підстави зупиняти незаконні рішення місцевих рад.

Як зазначає В. Федоренко, сьогодні доводиться констатувати, що місцеві референдуми в Україні не утвердилися як реальні та дієві механізми демократичної моделі прийняття легітимних рішень з питань місцевого значення. Не отримав свого розвитку й правотворчий потенціал місцевого референдуму – територіальні громади в Україні так і не стали, подібно до комун у державах-учасниках ЄС, ініціаторами і безпосередніми учасниками локальної правотворчості [6, с. 65].

Серед чинників, які зумовили таку ситуацію з застосуванням механізму місцевого референдуму в Україні, можна виділити такі: недосконалість, а іноді і застарілий характер теоретико-методологічного забезпечення інституту місцевого референдуму, що виражається у відсутності нових конкурентних наукових концепцій місцевих референдумів, які могли б узгоджуватися з європейськими стандартами у сфері безпосередньої демократії на локальному рівні; фрагментарність чинного законодавства про місцевий референдум; незнання населення територіальних громад про можливі шляхи безпосереднього вирішення питань місцевого значення на місцевих референдумах та через інші форми локальної демократії, а також соціальна пасивність багатьох інститутів громадянського суспільства щодо залучення громадян до захисту їх законних прав і свобод щодо участі у місцевому самоврядуванні; зволікання із запровадженням у вітчизняну правотворчу та правозастосовну практику з процедури проведення місцевих референдумів стандартів локальної демократії, визначених у відповідних документах Ради Європи.

Наведені вище чинники, які є причинами проблемного застосування місцевого референдуму, спонукають до прийняття закону, який би визначав ініціювання та проведення місцевих референдумів і забезпечував їх правове гарантування. Щодо такого закону, то 3 вересня 2010 року проект Закону України «Про місцевий референдум» (№ 7082) було внесено Урядом М. Азарова на розгляд Верховної Ради України VI скликання. Комітет з питань державного будівництва та місцевого самоврядування розглянув проект Закону України «Про місцевий референдум» на своєму засіданні 30 березня 2011 року та ухвалив рішення рекомендувати Верховній Раді України прийняти його за основу [6, с. 67].

Після розгляду Верховною Радою законопроекту, його було передано Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування для доопрацювання його в режимі підготовки до другого читання Верховної Ради України. На засіданні комітету було прийнято рішення, що законопроект потребує всебічного доопрацювання з урахуванням його експертної оцінки, підготовленої на замовлення Комітету Директоратом з питань демократичних інституцій Генерального директорату з питань демократії та політичних справ у рамках Програми Ради Європи «Посилення місцевої демократії та підтримка реформ місцевого самоврядування в Україні». Після першого засідання Робочої групи, яка була створена профільним Комітетом парламенту, яке відбулося 28 травня 2013 року, робота над проектом триває і досі.

Отже, наявність законодавчої бази, яка визначатиме процедуру ініціювання та проведення місцевих референдумів, є вкрай необхідною для того, щоб уникнути такого явища, як зловживання органами місцевого самоврядування механізмом місцевого референдуму та проведення незаконних місцевих референдумів, які можуть загрожувати територіальній цілісності України.

Література

1. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР / *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
2. Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення: Закон України від 08.09.2005 р. № 2861-IV / *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 51. Ст. 555.
3. Про географічні назви: Закону України від 31.05.2005 р. № 2604-IV / *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 27. Ст. 360.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про місцевий референдум» від 08.07.2015 р. № 2145а-3: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55941.
5. Громадська експерта доповідь «Досвід застосування місцевого референдуму в Україні як складової місцевої демократії»: http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/Shadow_Referendum_Edit.pdf.
6. Федоренко В.Л. Законодавче регулювання місцевих референдумів в Україні: досвід, проблеми та перспективи / *Державотворення. Вісник Центральної виборчої комісії*. 2014. № 1 (28). С. 65.

Бурняшова Владислава Віталіївна
студентка юридичного факультету
Науковий керівник – д.ю.н., професор Наливайко Л.Р.
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СИСТЕМА БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ

Для практичної реалізації теоретичних засад правової діяльності держави, розробляються механізми за допомогою яких приписи можна втілювати в реальності. Одним із таких механізмів є безоплатна правова допомога (далі – БПД) – це інститут, який не тільки гарантує правову допомогу, а певним чином виступає інструментом рівності в суспільстві, адже кваліфікована правова допомога зазвичай потребує значних матеріальних витрат, проте не всі люди мають таку матеріальну можливість.

Україна будучи суверенною, демократичною, незалежною, правовою, соціальною державою та обравши курс євроінтеграції, намагається повною мірою використовувати основні принципи і надавати можливість громадянам практично реалізовувати свої конституційні права. Наприклад, стаття 59 Конституції України закріплює право кожного на професійну правничу допомогу, яка у випадках передбачених законом, надається безоплатно. Держава надаючи це право громадянам, створила механізм отримання такої допомоги, а саме у 2011 р. було прийнято Закон України «Про безоплатну правову допомогу» і створено систему надання безоплатної правової допомоги, яка складається із первинної та вторинної правової допомоги.

Даний інститут є одним із найбільш потрібних та найбільш дієвим в Україні. На нашу думку, цей інститут в деякій мірі допомагає подолати правовий нігілізм серед суспільства, адже право на первинну безоплатну допомогу відповідно до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» мають усі особи, які перебувають під юрисдикцією України, і кожен може звернутися для надання інформації щодо їх прав, свобод і гарантій. Система надання первинної правової допомоги не викликає дискусій, адже її функціонування має простіший механізм порівнюючи із системою вторинної правової допомоги.

Безоплатна вторинна правова допомога – вид державної гарантії, що полягає у створенні рівних можливостей для доступу осіб до правосуддя [2]. Цією гарантією, не можуть користуватися усі особи, лише ті, перелік яких визначений законодавством. На даний час цей перелік порівнюючи із попереднім надав доступ до вторинної правової допомоги більшій категорії осіб, так в редакції закону до 21.12.1016 р. йшлося про те, що право на таку допомогу мають люди, середній сукупний сімейний дохід яких становить менше ніж прожитковий мінімум, а це в свою чергу породжувало труднощі в діяльності, адже поняття сімейний дохід часто ставало перепорою в наданні вторинної допомоги,